

Instrukcja do opracowania programu nauczania wychowania przedszkolnego/ edukacji wczesnoszkolnej

Autorzy: Dorota Piechota, Magdalena Lubońska, Ewa Krąkowska, Katarzyna Skrzypczak

Wprowadzenie

Program wychowania przedszkolnego/nauczania początkowego jest podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki i treści pracy z dzieckiem/ uczniem. Podstawą do opracowania programu jest Podstawa programowa z 14 lutego 2017 r. Aktualnie obowiązującym przepisem przy redagowaniu programu jest USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2017 r. poz. 2198, 2203 i 2361) ogłoszona dnia 29 listopada 2017 r. obowiązująca od dnia 25 października 1991 r. historia od dnia 21 czerwca 1996 r. tamże...13b) programie wychowania przedszkolnego lub programie nauczania do danych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego - należy przez to rozumieć **opis sposobu realizacji celów wychowania lub kształcenia oraz treści nauczania ustalonych odpowiednio w podstawie programowej wychowania przedszkolnego lub podstawie programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub opis sposobu realizacji celów kształcenia oraz treści nauczania zajęć edukacyjnych, dla których nie została ustalona podstawa programowa kształcenia ogólnego, lecz program nauczania tych zajęć został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania, o którym mowa w art. 22a ust. 7;**

Struktura programu nauczania

W nowoczesnym ujęciu program nauczania jest programem skoncentrowanym na czynnościach uczniów i założonych wynikach tych czynności.

Układ programu zawiera następujące elementy

1. Informacje ogólne

- Imię i nazwisko autora/autorów
- Nazwa programu i dla kogo jest przeznaczony
- Typ placówki w jakiej program będzie realizowany

2. Koncepcja programu

Tu należy opisać koncepcję na jakiej program został oparty oraz najważniejsze założenia dydaktyczno wychowawcze do pracy z programem. W tym miejscu konieczne jest ustalenie adresatów programu, etapu kształcenia, typu placówki, grupę wiekową/ klasę oraz zasoby potrzebne do realizacji programu. Autor powinien jasno i rzeczowo uzasadnić, że proponowany przez niego program jest gruntownie osadzony we współczesnej nauce, a efekty, które uzyska zarówno uczeń jak i nauczyciel są ogólnie pożądane zarówno przez zainteresowaną jednostkę jak i grupę społeczną, w której jednostka funkcjonuje. Ważnym składnikiem opisu koncepcji jest zwrócenie uwagi na kreatywność i dążenie do zmian w efekcie których autor, wraz ze swoimi uczniami dopracowuje się "nowych jakości", buduje własne doświadczenie. W podsumowaniu działu wskazany jest zwięzły opis najważniejszych korzyści wynikających z realizacji danego programu. W związku z tym w programie przewidujemy części:

- podstawową, ujmującą wspólny materiał dla wszystkich uczniów,
- rozszerzającą, przewidzianą dla pewnej części uczniów o określonych uzdolnieniach i zainteresowaniach,
- kontekstową, określoną przez czynniki związane ze środowiskiem otaczającym szkołę i zmienne odnoszące się do samej szkoły,
- zindywidualizowaną, określoną przede wszystkim przez indywidualne potrzeby, zainteresowania i uzdolnienia ucznia.

3. Cele wychowania i kształcenia

Opis celów wychowania lub kształcenia musi być zgodny z założeniami zawartymi w podstawie programowej j dla danego etapu kształcenia. Prawidłowo sformułowane cele programu autorskiego wymagają od autora programu określenia postaw teoretycznych programu oraz usytuowania ich w obrębie określonej postawy programowej.

Pożądane jest także aby twórca programu formułował cele mając na uwadze całościowy rozwój dziecka/ucznia w następujących obszarach:

- Obszar fizycznego rozwoju
- Obszar emocjonalnego rozwoju
- Obszar społecznego rozwoju
- Obszar poznawczego rozwoju.

Formułowanie celów powinno spełniać określone warunki:

- Cele powinny opisywać zarówno oczekiwane zachowanie uczniów,
- Cele powinny wyraźnie wskazywać, jakie czynności uczenia się są potrzebne, by opanować określone zachowanie;
- Cele powinny być realistyczne i zawierać tylko to, co da się ująć w postaci programu i procesu dydaktycznego;
- Zakres celów powinien być na tyle szeroki, ile trzeba, żeby pomieścić wszystkie rodzaje osiągnięć uczących się, za które odpowiada przedszkole/ szkoła;
- Naczelnym zadaniem nauczyciela, twórcy programu jest prawidłowe sformułowanie celów kształcenia. Powyższe rozważania skłaniają do stwierdzenia, iż cele są niezbędne, jednak ich filozofia tworzenia, sposób zapisywania, realizacja i w efekcie ewaluacja powinna być nacechowana holistyczną wizją człowieka żyjącego w zgodzie z samym sobą, innymi i przyrodą.

4. Treści wychowania/nauczania oparte na zapisach osiągnięć/ treści szczegółowych w podstawie programowej

Treści kształcenia i wychowania powinny zostać sformułowane tak, by umożliwiać dzieciom/uczniom zaspakajanie ich aktualnych i przyszłych potrzeb, pozwalać na transgresyjne przekraczanie siebie, spełniając jednocześnie warunek pozostawiania w zgodzie ze współczesną nauką. Poprawnie

dobre, uszeregowane i poddane gradacji treści kształcenia i wychowania powinny spełniać następujące wymogi:

- Zakres - ile materiału zawrzeć w programie i w jakim stopniu ma on być szeroki .
- Integracja - logiczne, a zarazem różnorodne powiązania różnych rodzajów wiedzy i doświadczeń tak, aby uczeń uzyskał spójny obraz wiedzy i głęboko sięgające zrozumienie materiału.
- Kolejność - przyjęcie określonego kryterium uporządkowania treści i konsekwentne realizowanie zamierzenia.
- Ciągłość - dotyczy powracania w programie do określonych pojęć i umiejętności, których opanowanie powinno stać się lepsze, a poprzez to usprawniać dalszy proces przyswajania treści.
- Wyrazistość- można wyróżnić wyrazistość pionową (zdobywanie przez uczniów tych wiadomości i umiejętności, by uczyć się dalszych partii programu) i poziomą (korelacja treści).
- Równowaga - zrównoważony program zapewnia uczniom możliwość opanowania wiedzy, zinternalizowania jej i użycia w zgodzie z ich celami i aspiracjami.

Dla programu wychowania przedszkolnego należy uwzględnić zakres treści nauczania oparty na osiągnięciach dziecka względem poszczególnych obszarów rozwoju dziecka.

- Osiągnięcia z poszczególnych obszarów rozwoju tj: **fizyczny obszar rozwoju dziecka, emocjonalny obszar rozwoju dziecka, społeczny obszar rozwoju dziecka, poznawczy obszar rozwoju dziecka**

Dla programu edukacji wczesnoszkolnej zakres treści nauczania będzie zawierał **kontekst**

- Treści nauczania z poszczególnych rodzajów edukacji tj: **edukacja polonistyczna, edukacja matematyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja plastyczna, edukacja techniczna, edukacja informatyczna, edukacja muzyczna, wychowanie fizyczne, edukacja językowa- język obcy nowożytny, edukacja językowa- język mniejszości narodowej lub etnicznej, edukacja językowa – język regionalny- język kaszubski, etyka**

5. Strategie uczenia się i nauczania – metody i formy.

Twórca programu powinien określić efektywne, jego zdaniem, sposoby kierowania wychowaniem uczeniem się, formy skutecznego przyswajania wiedzy i kształtowania umiejętności oraz zaproponować, z jakich źródeł informacji uczeń może korzystać.

Twórca programu autorskiego powinien mieć świadomość "wolnego wyboru" zarówno metod, form oraz środków w realizacji założonych celów. Ponieważ właściwie zorganizowany proces edukacyjny służyć winien wszechstronnemu rozwojowi osobowości ucznia. Metody pracy powinny opierać się na działaniu, słowie i obserwacji tzn. że będą uwzględniały metody słowne, czynne, oglądowe,

Proponowane metody to :

- Metody nauki czytania i pisanie w klasach I-III np. analityczne, syntetyczne, analityczno-syntetyczne o charakterze funkcjonalnym E. F. Przytuńskich,
- Metody aktywizujące (w tym szczególnie metoda projektu)

- Metoda ofert
- Odmienna metoda nauki czytania Ireny Majchrzak
- Metoda Dobrego Startu
- Metoda Glottodydaktyki
- Metoda Glena Domana
- Edukacja matematyczna metodą prof. Edyty Gruszczyk Kolczyńskiej.
- Metoda aktywnego słuchania muzyki Bati Strauss
- Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne
- Metody terapeutyczne

Proponowane formy pracy to:

- Forma zbiorowa,
- Forma zespołowa
- Forma indywidualna

Do form tych należy zastosować jednolite lub zróżnicowane zadania.

6. Warunki i sposoby realizacji (zdefiniować - analiza sugestii zawartych w komentarzach i zalecanych warunkach i sposobach realizacji zapisanych w podstawach programowych, indywidualizacja, system motywacyjny).

Warunki realizacji programu autorskiego powinny obejmować określenie warunków materialnych (m.in. wyposażenie szkoły, jej położenie, ilość uczniów w klasie, możliwość wykonywania określonych czynności zarówno przez uczniów jak i nauczycieli) oraz warunków osobowych (m.in. kompetencje wstępne uczniów, kompetencje nauczyciela prowadzącego zajęcia, współpracę z rodzicami, życzliwość i twórczą atmosferę panującą w szkole).

Ogólnie do warunków mających wpływ na konstruowanie, realizowanie, a także to, co wydaje się chyba najważniejsze, osiągnięcie zamierzonych celów, można zaliczyć:

- Warunki podmiotowe (uczeń, nauczyciel),
- Warunki szkolne (materialne, społeczne),
- Warunki pozaszkolne (rodzice).

7. Kryteria oceniania osiągnięć ucznia i ewaluacja programu

Formułując kryteria oceniania uwzględniamy ich dostosowanie do podstawy programowej, założeń programu. Kryteria oceniania są spójne z wewnątrzszkolnym systemem oceniania w danej szkole. Uwzględniają trzy podstawowe aspekty:

- wiedzę,
- umiejętności
- postawy ucznia.

8. Bibliografia -materiały źródłowe

Literatura:

S. Dylak, Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania, WN PWN, Warszawa 2000.

Nauczyciel i jego program autorski, [w:] Edukacja i reforma, red. J. Kędzierska, t. 2, Wydawnictwo UJ, Kraków 2001.

H. Komorowska, Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1996 (materiały wew. IBE).

H. Komorowska, O programach prawie wszystko, WSiP, Warszawa 1999.

Giermakowski Marian , Konstruowanie autorskich programów nauczania przedmiotów ogólnokształcących, W: Zmieniam siebie i swoją szkołę, red. Kropiwnicki J.

Pielachowski Józef , Co umieć, czego wymagać: tworzymy programy nauczania , Głos Naucz. 1998 nr 21 dod.

Ratusiowa Anna , Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania, Edukacja 1996 nr 2

Zaczek-Zaczyński Krzysztof, Konstruowanie programów kształcenia dla szkoły, Nowa Szkoła 1998 nr 5

Komorowska Hanna , O programach prawie wszystko, WSiP 1999

9. Ewaluacja programu

Dokonując ewaluacji programu autorskiego twórca winien dokonać analizy treści nauczania oraz zaproponować procedurę ewaluacyjną wraz ze sposobem analizy, interpretacji zapisu jej wyników.

Ewaluacja programu, podobnie jak jego przygotowanie i realizacja, jest wysiłkiem zespołowym (nauczyciele, uczniowie, rodzice, sponsorzy...). Uzasadnione zatem jest, aby w ocenie efektywności programu uzyskać informacje zwrotne od: uczniów, nauczycieli, rodziców, sponsorów, konsultantów.

Podsumowując można stwierdzić, że nieprawidłowo dokonany proces ewaluacji programu nauczania związany jest z etyczną odpowiedzialnością ewaluatora, który musi zdawać sobie sprawę z konsekwencji nieadekwatnego opisu.

B. Niemierko proponuje rozróżnić dwa rodzaje ewaluacji - rzetelną (uczciwą i systematyczną) oraz pozorowaną (ograniczone kompetencje ewaluatora).

Narzędzia badawcze

- wywiad
- obserwacja
- kwestionariusz ankiety
- analiza wytworów uczniów

Przykład analizy programu pod kątem dostosowania do możliwości dziecka ucznia i zasobów placówki.

1. Kryteria główne – ogólne:
  - zgodny z podstawą programową
  - zgodny ze stanem wiedzy, poprawny merytorycznie,
  - poprawny z punktu widzenia dydaktycznego,
  - przydatny pod względem dydaktycznym,
  - eksponuje walory wychowawcze,
  - napisany poprawnym językiem,
  - dotyczy co najmniej jednego etapu edukacyjnego,
  - zawiera wszystkie elementy programu.
2. Konstrukcja programu
  - klarowne cele zgodne z zakładanymi osiągnięciami,
  - logiczny układ treści,
  - pełna struktura (wszystkie elementy programu),
  - uwzględnienie zasady stopniowania trudności,
  - budowa programu umożliwiająca jego dopasowanie do warunków placówki
3. Zadania placówki (w tym nauczycieli):
  - zgodny z celami (zadaniami) placówki
  - wpisuje się w program wychowawczy placówki,
  - realny z punktu widzenia zasobów szkolnych (biblioteka, środki dydaktyczne,
  - infrastruktura itp...),
  - skorelowany z celami, treściami kształcenia w ramach innych przedmiotów.
4. Oczekiwania nauczycieli
  - zgodny z koncepcją pracy nauczyciela,
  - umożliwia racjonalne planowanie pracy,
  - zawiera cele możliwe do zrealizowania w danym zespole uczniowskim,
  - jest elastyczny, dający możliwość dostosowania do poziomu intelektualnego dziecka
  - zapewnia możliwość pracy z uczniami zarówno słabszymi, jak i zdolnymi,
  - wspiera predyspozycje zawodowe nauczyciela,
  - materiał nauczania związany jest z sytuacjami życiowymi,
  - umożliwia zastosowanie różnych form i metod pracy, w tym głównie
  - aktywizujących,
  - łączy elementy kształcenia z elementami wychowawczymi;
  - wskazuje rozwiązania wariantowe,
  - posiada komplementarną obudowę (w tym pakiet metodyczny),
  - planowane osiągnięcia uczniów są możliwe do uzyskania,
  - proponuje różne sposoby oceniania rozwoju ucznia w odniesieniu do jego
  - wiedzy, umiejętności, postaw,
  - prezentuje różne narzędzia pomiaru osiągnięć uczniów.
  - pozostawia margines swobody działania.